

LR Sveikatos apsaugos ministrui
Arūnui Dulkiui

2021-10-12 Nr. ZTOK-21/10/12-01

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministrei
Monikai Navickienei

KREIPIMASIS DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ KLAUSIMŲ PSICHIKOS SVEIKATOS PSLAUGŲ SISTEMOJE

2021 m. spalio 12 d.
Vilnius

Žmogaus teisių organizacijų koalicija kreipiasi dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės pozicijos sprendžiant žmogaus teisių klausimus psichikos sveikatos paslaugų sistemoje.

Šiomet Lietuvos pažanga žmogaus teisių srityje yra vertinama Jungtinių Tautų (JT) Visuotinės periodinės peržiūros metu. Vadinamąją šešėlinę šalies pažangos ataskaitą, parengė ir teikė Žmogaus teisių organizacijų koalicija. Tarp kitų pastabų, yra aptariamoms ir priverstinės hospitalizacijos ir priverstinio gydymo praktikos Lietuvoje kaip neatitinkančios žmogaus teisių standartų.

Primename, kad XVIII LR Vyriausybės Programoje įsipareigojama vadovautis žmogaus teisių ir orumo vertybėmis, kad Vyriausybės priimami sprendimai būtų teisingi visų visuomenės narių atžvilgiu (29), vadovautis teisėtumo, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, atvirumo, efektyvumo principais (186), pasitelkti tarptautinių organizacijų rekomenduojamus standartus bus kaip teisėkūros gaires, [...] užtikrinti, kad Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys ir Europos Sąjungos teisės aktai būtų įgyvendinami tinkamai (191.5), formuoti Lietuvos užsienio politiką, grindžiamą tokiais principais: laisvės, demokratijos, žmogaus teisių, tarptautinės teisės viršenybės, daugiašalio sprendimų priėmimo. Vyriausybės programoje nurodoma, kad žmonės su negalia vis dar lieka viena labiausiai diskriminuojamų žmonių grupė Lietuvoje, ypatingą dėmesį skirsime identifikuodami žmogaus teisių pažeidimus psichikos sveikatos priežiūros srityje (113.2, 113.3).

Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos (toliau - Oviedo konvencijos) Papildomas protokolai dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos priėmimą, kuriame numatoma įtvirtinti priverstinį hospitalizavimą ir priverstinį gydymą psichosocialinę negalią turintiems asmenims.

Oviedo konvenciją Lietuva ratifikavo 2002 metais. Ši konvencija yra teisiškai įpareigojantis dokumentas, ginantis žmogaus teises ir pagrindines laisves biomedicinos srityje, įtvirtinantis tarptautines bioetikos normas. Visgi prieš keletą metų pateiktas papildomo Konvencijos protokolo projektas mums ir tarptautinei bendruomenei sukėlė itin didelį susirūpinimą. Šis papildomas

protokolas skirtas asmenų, turinčių psichikos sveikatos sutrikimų, žmogaus teisių ir orumo apsaugai taikant priverstinę hospitalizaciją ir priverstinį gydymą.

Per visą minėto Papildomo protokolo rengimo laikotarpį, tokios suinteresuotos šalys kaip JT Neįgaliųjų teisių komitetas¹, JT Specialieji pranešėjai, JT Darbo grupė dėl savavališko sulaikymo, Tarptautinės ir Europos mastu veikiančios žmonių su negalia teises atstovaujanti nevyriausybinė organizacija², patys asmenys, turintys tiesioginę ir išgyventą psichiatrinę paslaugų patirtį, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras ir Parlamentinės Asamblėja reikalavo, kad minėto Papildomojo protokolo būtų atsisakyta.

Europos Tarybos Bioetikos komitetas 2020 m. kreipėsi patariamąsios nuomonės į Europos Žmogaus Teisių Teismą, kuomet kilo tarptautinių nesutarimų dėl rengiamo papildomo Oviedo konvencijos protokolo. Europos Žmogaus Teisių Teismas atmetė Europos Tarybos Bioetikos komiteto prašymą pateikti patariamąją nuomonę klausimais, susijusiais su priverstiniu gydymu pagal Oviedo konvencijos 29 straipsnį.

Oviedo konvencijos papildomo protokolo priėmimas ženkliai prisidėtų prie psichikos sveikatos paslaugų teikimo priverstiniu būdu praktikų palaikymo, kurios yra kritikuojamos visos Europos mastu, įskaitant ir Europos Tarybos Parlamentinę asamblėją,³ kurios rekomendacijoje Nr. 2158 (2019) Ministrų komitetas 2020 m. pakviestas parengti gaires dėl prievartos psichikos sveikatos teikimo srityje nutraukimo.

Prašome Lietuvos Respublikos Vyriausybėje palaikyti poziciją, siekiant nepritarimo Oviedo konvencijos protokolo priėmimui Europos Taryboje. Šis protokolas yra nesuderinamas su Jungtinių tautų (JT) Neįgaliųjų teisių konvencija, kuri Lietuvoje buvo ratifikuota 2010 metais. JT Neįgaliųjų teisių konvencija priimta 2006 m. įtvirtino naujus žmogaus teisių standartus dėl asmenų su negalia lygybės prieš įstatymą, laisvės ir saugumo apsaugos, kt. Papildomo Oviedo konvencijos protokolo priėmimas sukurtų prieštarigus standartus šalims narėms tarptautiniu, regioniniu bei nacionaliniu lygiu, bei apsunkintų psichikos sveikatos srityje vykstančias pažangias į žmogaus teisių standartų užtikrinimą orientuotas reformas.

Lietuvos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas, deja, neužtikrina alternatyvių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų plėtojimo, o jame įtvirtintas priverstinio hospitalizavimo ir gydymo taikymas yra kritikuojamas 2016 m. JT Neįgaliųjų teisių komiteto Rekomendacijose Lietuvai

Geriausias ir teisingiausias kelias siekiant užtikrinti asmenų, turinčių psichikos sveikatos sutrikimų ar psichosocialinę negalią, teises yra vengti priverstinių gydymo praktikų psichiatrijoje, plėtojant ir užtikrinant alternatyvių sveikatos ir socialinių paslaugų spektrą ir individualizuotą pagalbą. Egzistuoja alternatyvos priverstinei hospitalizacijai ir priverstiniam gydymui psichikos sveikatos krizę išgyvenantiems asmenims⁴. Jas reikėtų nedelsiant imti diegti, įtvirtinti ir plėtoti Lietuvoje. Svarbi metodinė iniciatyva yra Pasaulio sveikatos organizacijos parengtas QualityRights priemonių rinkinys⁵, padedantis paslaugų teikėjams įvertinti žmogaus teisių standartus, remiantis JT Neįgaliųjų teisių konvencija, bei gerinti teikiamų paslaugų kokybę.

¹ Statement by the Committee on the Rights of Persons with Disabilities calling States parties to oppose the draft Additional Protocol to the Oviedo Convention - Adopted at the CRPD 20th session (27 August - 21 September 2018)

² The European Disability Forum, ENIL, Mental Health Europe, the European Network of Ex/Users and Survivors of Psychiatry and other NGOs strongly oppose the proposed Oviedo Protocol. <https://mailchi.mp/edf-feph/additional-protocol-to-the-oviedo-convention-get-your-government-to-oppose-forced-treatment-and-placement-of-persons-with-disabilities?e=e7d46d7e6e>

³ Resolution 2291 (2019) Ending coercion in mental health: the need for a human rights-based approach <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=28038&lang=en>

⁴ New MHE report on promising practices to end coercion in mental health services <https://www.mhe-sme.org/coercionreport/>

⁵ QualityRights materials for training, guidance and transformation for training, guidance and transformation, 2019 <https://www.who.int/publications/i/item/who-qualityrights-guidance-and-training-tools>

Todėl prašome įgyvendinant XVIII LR Vyriausybės Programą, rimtai ir atsakingai kurti ir investuoti į naujas, kokybiškas, bendruomenines, žmogaus teisėmis grįstas programas, praktikas bei paslaugas, kurios sutektų orią, į asmenį orientuotą pagalbą žmonėms ir užkirstų kelią prievartinėms praktikoms Sveikatos priežiūros sistemoje. Siūlome pasitelkti gerąją užsienio šalių patirtimi ir Pasaulio Sveikatos Organizacijos gairėmis ⁶, kuriant bendruomenines psichikos sveikatos paslaugas ir vystant į asmenį orientuotus ir teisėmis grįstus požiūrius, skatinant JT Neįgaliųjų teisių konvencijos principų įgyvendinimo.

Pagarbiai

Žmogaus teisių organizacijų koalicijos
Valdybos narė
Karilė Levickaitė

Žmogaus teisių organizacijų koaliciją sudaro: Diversity Development Group, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, Lietuvos žmogaus teisių centras, Lietuvos galimybių plėtros centras, Nacionalinė LGBT* teisių organizacija, LGL, Psichikos sveikatos perspektyvos, Romų visuomenės centras, Tolerantiško jaunimo asociacija, Žmogaus teisių stebėjimo institutas.

⁶ New WHO guidance seeks to put an end to human rights violations in mental health care, 2021
New WHO guidance seeks to put an end to human rights violations in mental health care